

Nedan utgör den kulturhistoriska delen av vård- och underhållsplanen för Gullabo kyrka. Skriven av antikvarie Liselotte Jumme, Kalmar läns museum 2007. Den tekniska delen av planen utfördes av Lars Wedin, Nybro.

Kort historik

Gullabo socken ligger i skogrik bygd och gränsar i söder mot Blekinge. Socknen hette under medeltiden Golsebodha ett namn som i källorna tidigast nämns 1390. Placeringen vid den gamla riksgränsen har präglat socknens historia där orostiderna följt på varandra. Skogs- och jordbruk samt boskapsskötsel har långt fram i tiden varit huvudnäringar. Det har också funnits en livaktig hemslöjdsindustri. Slöjdartraditionen lever vidare än idag om än i mindre skala. Den första kyrkplatsen, vilken tillkom under medeltiden, fanns i byn Glosebo. På 1700-talet byggdes det första kapellet på nuvarande kyrkplats, som då kallades Binnaretorp. Dagens kyrka uppfördes 1804. Namnet Gullabo tillkom först 1870 då församlingen blev annexförsamling till Torsås pastorat och fick egen präst. Prästgård och löneboställe skänktes till kyrkan av sockenbor. Den första prästen var komminister Olof Sellström. År 1917 kom järnvägen till byn, vilket innebar en stor förändring både för byn som sådan och för människornas möjlighet till kontakt med omvärlden. Kyrkbyn växte. Förutom järnvägsstation byggdes bl a skola och ny prästgård i början av 1920-talet och handelsverksamheten tog fart. I början av 1920-talet begärde Gullabo församling att få bli eget pastorat med egen kyrkoherde. Begäran hörsammades och Gullabo fick sin första kyrkoherde i Gunnar Lagerquist som tjänstgjorde fram till 50-talet. Befolkningsutvecklingen har varit dålig i socknen under 1900-talets andra hälft. Från 1973 är Gullabo socken åter en del av Torsås pastorat.

Källor

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.
 KLM Kalmar läns museums arkiv.
 SvK Sveriges kyrkor, Kyrkobyggnader 1760-1860
 PF Petersson, Folke, Kyrkor i Torsås

De nedan redovisade uppgifterna utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

År	Händelse	Källa
1700-talets början och mitt	På kyrkplatsen byggdes det första kapellet, som enligt beskrivningar såg ut som en lada. Kapellet användes bara sporadiskt till en början, men från 1700-talets mitt började man hålla riktiga gudstjänster där med prästen från moderförsamlingen i Torsås. Vid 1700-talets slut var kapellet fallfärdigt och det beslöts att ett nytt skulle uppföras.	PF
1803	Överintendentsämbetet godkände en ritning till Torsås kapell, som det då kallades. Ritningen var utförd av Axel Almfelt.	PF
1804-1805	Kapellet uppfördes av liggtimmer som en rektangulär byggnad med sadeltak samt en takryttare på södra noken samt huvudingång i norr. (Byggnaden är alltså otraditionellt orienterad i nord-sydlig riktning). Sakristia inrymdes i byggnadens södra del, bakom koret. Fasaderna var tjärade från början. Taket var belagt med ekspån utom takryttarens tak som var plåtklätt. En teckning utförd av N I Löfgren	PF

	<p>på 1820-talet visar att bänkar fyllde hela kyrkorummet. Bänkarna började längst bak vid de två läktartrapporna och fortsatte fram i koret i en båge så att hela koret omslöt av bänkar. Bänkarna var slutna och gick ända ut till långväggarna. Altarringen var halvcirkelformad och ramade in en altarpredikstol med uppgång från sakristian. Läktarens utsträckning var densamma som idag. Kyrkorummet täcktes av ett trätunnvalv. Väggarna var vitmålade och även bänkar och altare var målade i ljus kulör.</p>	
1856	<p>Ny altartavla utförd av S G Lindblom, Kalmar föreställande "Nattvarden" placerades i altarpredikstolen som eventuellt samtidigt fick ny eller breddad korg.</p>	SvK
1800-talets andra hälft.	<p>Kyrkans fasader försågs med en locklistpanel som tjärades.</p>	ATA
1881 eller 1882	<p>Kyrkan målades utvändigt. Tidigare hade den varit tjärad. Orgel byggdes av orgelbyggaren C Elfström.</p>	SvK, KLM
1900	<p>Altarpredikstolen byggdes på eller förändrades med en "loge", oklart vad exakt som avses. I en tidningsartikel från tiden sägs att altarpredikstolen har fått ett tak som avslutas av en kula och en basunängel. Ny fyrkantig altarring installerades liksom ett nytt fyrkantigt altarbord. Ny öppen bänkinredning ersatte den tidigare slutna. I koret ställdes en ny öppen bänk på var sida om altarringen. Långväggarnas försträvningar kläddes in med listverk och rundbågslist utfördes vid taket. Hög väggpanel av pärlspont uppsattes och över det var väggarna pappspända. Eventuellt gjordes överstycken till kordörrarna vid denna renovering, eller fanns de redan innan. Golvet i hela kyrkan lades om, men de gamla bräderna återanvändes. Korgolvet gjordes upphöjt. Vindfång byggdes i norr. Ommålning av interiören utfördes med fältindelning av tak och väggar med en mörkare färg samt dekorationsmåleri i takvalvet. Två kaminer fanns i kyrkorummet samt ytterligare en i sakristian.</p> <p>Måleriet utfördes av målaren C A Wetterberg, Bergkvara. Initiativet till renoveringen togs av kyrkoherde J M Lindstedt, men arbetena verkar inte ha varit godkända av Kungliga byggnadsstyrelsen.</p>	SvK, ATA
1927	<p>Kyrkans tak lades om med enkupigt tegel, som ersättning för det ursprungliga taket av ekspån. Omläggningen utfördes av byggnadssnickaren O Nilsson i Skörebo.</p> <p>Från samma år finns ett förslag framtaget av arkitekt F Wetterqvist om att bygga en ny klockstapel på kyrkogården samt att renovera kyrkan interiört. Skisserna på klockstapeln godkändes inte av Kungliga byggnadsstyrelsen och ommålningen sköts upp.</p>	ATA
1928	<p>Stor interiör renovering efter ritningar av arkitekt S Rosman, Kalmar. Dekorationsmåleriet från år 1900 avlägsnades liksom rundbågelisten. Ny taklist uppsattes och över kordörrarna förändrades listverket något. Väggarna ovan panelen målades med limfärg i grått med dragning åt violett. Pärlspontspanelen målades i samma färgton men något mörkade. Taket målades i ljust grått, nästan vitt liksom dörrar och fönster. Läktarbarriären målades i grått med dragning åt violett. Orgeln och altarpredikstolen målades vita med förgyllda</p>	SvK, ATA

	dekorationer. Bänkar och altarring målades i grågrön färgton. Ny dopfont av trä, skulpterad av Arvid Källström, tillkom i koret. Sakristian, tornförstugan och materialrummet omfattades också av ommålningen. Målningsarbetena utfördes av målarmästaren Gustav Gustavsson, S:t Sigfrid.	
1938	Värmesystem installerades – ett varmvattensystem med pannrum i skolans källare och med kulvert till kyrkan. Kaminerna togs bort i kyrkorummet och radiatorer monterades. Handlingarna togs fram av Firman Hydro-Mekano, Bergkvara.	ATA
1938	Nytt orgelverk, utfört av J Grönvall, installerades.	SvK
1944	Förslag till elektrisk belysning i kyrkan. Oklart om det kom till utförande.	ATA
1949	Förslag om förenkling av tornspiran utfördes av ark Å Noreen. Kom ej till utförande.	KLM
1950	<p>Stor invändig renovering under ledning av arkitekt Å Strindberg. Ny sluten bänkinredning installerades, liknande den som kyrkan hade ursprungligen, men nu med sidogångar. Bänkskärmar utfördes med geometrisk dekoration. I koret uppställdes två bänkar, en på var sida om altarpredikstolen. Väggarnas pärlspontspanel kläddes med träfiberskivor.</p> <p>Väggar och tak målades i vitt. Läktarbarriären i vitt, grått och guld och bänkinredningens skärmar i grått med blå speglar och vita spegellister. Bänkinredningens inre målades i rosa kulör. Altarpredikstolen målades i vitt, liksom altarring. På altarpredikstolen övermålades de ursprungliga motiven på sidopartierna.</p> <p>Kyrkorummet återinvigdes i september 1951.</p>	SvK, ATA
1953	Förslag till ny ingång till sakristian av Å Noreen. Blev ej utfört.	KLM
1972	Nytt orgelverk av A Mårtenssons Orgelfabrik AB. Nybyggnaden skedde efter program av domkyrkoorganisten Thure Olsson, Växjö. Vissa invändiga målningsarbeten ska också ha utförts, oklart vilka.	SvK, KLM
1990	Besiktning av inventarier utfördes av Jönköpings läns museums konservatorer som bl a konstaterade att det fanns underliggande målningar på altarpredikstolens sidopartier.	ATA
1991	<p>Stor exteriör restaurering. Fasaderna skrapades från flera tjocka oljefärgslager varvid konstaterades att panelen ursprungligen varit tjärad. Rötskadade delar av panelen byttes ut, likaså locklister. Rötskadade taktassar på sydöstra gaveln kläddes in med stående bräder. Listen över huvudentrén var helt rutten och byttes därför. Hängrännor och stuprör byttes till nya. Fotplåt monterades och hängskivor och befintliga vattbrädor på vindskivorna ersattes av plåt. Taket tvättades och kompletterades med nytt enkupigt tegel från Vittinge. Fasaderna målades med linoljefärg i vitt och dörrar i grönt. Under arbetet konstaterades att fönstren var i mycket dåligt skick. Fönstren målades en gång med linoljefärg i väntan på större renovering inom ett par år. Inskriptionen ovan dörr i norr målades i med svart färg istället för befintlig brun kulör. Kyrkans sockel målades med akrylatfärg. Ingången försågs med en enkel</p>	ATA

	handikappramp av tryckimpregnerat virke. Arbetet utfördes av Håkanssons Måleri, Slätafly, Torsås.	
1993	<p>Omfattande renovering efter handlingar framtagna av bygdens son arkitekt Bertil Andersson, bosatt i Torhult och verksam vid Atrio Arkitekter Västervik AB. Renoveringen omfattade hela kyrkans interiör som också fick en ny färgsättning. Först föreslogs en tillbyggnad av kyrkan i norr, med ett nytt vapenhus. Detta förslag kom dock inte till utförande.</p> <p>Fönsterrenovering utfördes. Samtliga av kyrkans ytterbågar byttes ut mot nya bågar som specialtillverkades med de gamla som förebild. Innerbågarna återanvändes. Fönstren utfördes inte exakt som tidigare. De tidigare fönstren hade spröjsar i de yttre bågarna som bestod av mycket smala trälistor beslagna med bly. Kittfalsarna utgjordes av bly och var mycket kläna. Glaset hade därför delvis tryckts in. De nya bågarna utfördes med bredare träspröjsar för att få en ordentlig kittfals. I viss mån återanvändes de gamla bågarnas glas i de nya (gäller koret och sakristian) men det mesta byttes ut mot tjeckiskt maskinblåst glas. I sakristian saknades innerbågar före renoveringen. Fönstren målades utvändigt bruna med linoljefärg. Äldre fönsterhaspar återanvändes. Till entrén i norr tillverkades nya dörrar, med samma utförande som tidigare, målades gröna som tidigare. Gångjärn och handtag återanvändes. Ny handikappramp tillverkades.</p> <p>Under läktaren togs två eller tre bänkar bort i varje kvarter och en läktarunderbyggnad tillkom med samlingsrum, toalett och städutrymme. En av de tidigare två läktartrapporna försvann därmed och den andra trappan byggdes om. Nya dörrar med placering mellan kyrkorum och läktarunderbyggnad tillverkades, med samma utförande som tidigare. I läktarunderbyggnaden lades nytt golv.</p> <p>Skivmaterialet på kyrkorummets väggar togs bort och pärlspontspanelen gjordes åter synlig. Golvet i kyrkorummet såpskurades utan föregående slipning. Sviktande golv åtgärdades genom underkilning. Ny altarskiva i trä, med den gamla som förebild, tillkom. Korbänkarna kortades av 830 mm och flyttades något. Altarpredikstolen konserverades varvid äldre målningar på sidostyckena framtogs. Även altartavla, psalmtavlor och dopfunt konserverades. Bänkarna på östra delen av läktaren togs bort.</p> <p>All inredning målades. Huvudsakligen användes Nordsjö oljefärg. Färgprogrammet togs fram av Atrio Arkitekter Västervik AB, Carl-Gunnar Petersson. Taket målades ljust grått, väggarna i brutet vitt medan bröstningspanelen gavs en laserad grårosa yta. Bänkarnas inre lasyrmålades i ljus rosaröd kulör, utvändigt i grått, samt med marmorerade partier i speglarna med gult som huvudkulör. Väggarnas bröstningslist, dörromfattningar m m lasyrmålades brunröda. Förgyllningsarbeten utfördes på orgel, läktare, nummertavlor, dopfunt och altarrundel.</p>	ATA

	<p>I sakristian installerades nya skåp för textilförvaring. Samtliga ljuskronor renoverades av Lindstedt & Sons gelbgjuteri, Färjestaden. Isoleringen ovan takvalvet togs bort, en vindtätt papp pålades och sedan lades ny isolering. Arbetet utfördes för att skräp från vinden inte skulle komma ner i kyrkorummet. Diverse förändringar av elinstallationer utfördes. Vatten och avlopp drogs fram till nya läktarunderbyggnaden.</p> <p>Entreprenörer var: Mörebyggen AB, Kalmar, Rolf Anderssons Måleri AB, Torsås, Rörteknik AB, Torsås, Torsås Ångkvarn & Träindustri, Erikssons Trädetaljer, Kvilla, Torsås.</p> <p>Konserveringsarbeten utfördes av Jönköpings länsmuseum och förgyllningsarbeten av Anders Waldemarsson, Kalmar.</p> <p>Kyrkorummet återinvigdes av kontraktsprosten Jean Johansson från Nybro.</p>	
1997	Ett nytt skåp för förvaring av korkkappor och albor uppsattes i sakristian. Skåpet är av björk och målades som övrig fast inredning.	KLM
2002	Byte av tyg på altarringens knäfall utfördes av Saras Möbeltapetsrerateljé, Torsås.	KLM

Övergripande kulturhistorisk bedömning

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Gullabo kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socknen. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

Kyrkomiljön

Gullabo kyrka och kyrkogård ligger i Gullabo kyrkby nära vägkorset där vägarna till Torsås, Påryd och Vissefjärda möts. I byn uppfördes det första kapellet på 1700-talet, vilket ledde till att ett sockencentrum skapades. Efter att den nya kyrkan stod klar, 1804, utvecklades kyrkbyn ytterligare. När järnvägenslinjen mellan Gullabo och Torsås invigdes 1917 kunde människorna i socknen förbättra sina utkomstmöjligheter. Det traditionella skogs- och jordbruket parat med slöjdande gynnades av de förbättrade kommunikationerna och handelsverksamhet blomstrade upp i kyrkbyn. Längs vägen vid kyrkan tillkom flera affärsrörelser. Enligt en beskrivning från 1935 fanns bl a bankhus, diverseaffär, modeaffär, bageri, virkesaffär och cykelhandlare. Församlingssystemer och barnmorska disponerade bostäder alldeles intill kyrkan. Vissa av de nämnda byggnaderna finns kvar än idag. Som en

rest efter järnvägsepoken finns ännu, det till sin arkitektur ovanliga, stationshuset bevarat. Det har sedermera använts för slöjdundervisning och som bibliotek, men inrymmer numera fritidsverksamhet.

Gullabo kyrkplats har kontinuitet sedan 1700-talet. Kyrkogården anlades först i samband med att Gullabo blev annexförsamling 1870 och har sedan utvidgats tre gånger under 1900-talet. Närmast kyrkan finns delvis det sena 1800-talets struktur bevarad genom kvartersuppdelningen och huvudgångens sträckning, men kyrkogården är främst en produkt av 1900-talets mer rationaliserade användning. Kyrkogården omgärdas av murar med smidesgrindar från 1800-talet samt en, något sporadisk men delvis gammal, trädkrans – alla viktiga delar av kyrkogårdens karaktär. På kyrkogårdens nyare del ligger ett begravningskapell uppfört 1973 i tidstypisk stil. Kring kyrkan finns flera byggnader som traditionellt hört en kyrkplats till. Söder om kyrkan ligger Gullabo skola, uppförd som kyrkskola omkring 1920 tillsammans med lärarbostad. Byggnaderna har senare kompletterats och fungerar ännu som skola. Intill skolan ligger den gamla prästgården som byggdes vid ungefär samma tid. Prästgården har nyligen sålts till kommunen och kommer att inrymma dagisverksamhet. Församlingshemmet norr om kyrkan uppfördes ursprungligen 1903 men har senare byggts till. Kyrka och kyrkogård med kapell tillsammans med den närliggande bebyggelsen i form av skola, prästgård och församlingshem skapar en värdefull kulturmiljö.

Kyrkobyggnaden

Bakgrund

Gullabo kyrka uppfördes 1804 som ersättning för ett kapell som stått på samma plats. Fram till år 1870 hörde Gullabo till Torsås församling och kyrkan gick under benämningen Torsås kapell. Organisationen med en huvudkyrka och ett kapell i skogsbygden förekom även på andra platser i södra Kalmar län. Exempel på andra f d kapell i skogsbygden är Bäckebo, Karlslunda och Oskars kyrkor. Kyrkan i Gullabo uppfördes mitt i den stora kyrkobyggnadsepoken 1760-1860 då kyrkobyggnadsaktiviteten i Småland var den mest omfattande i hela landet. Sammanlagt tillkom 124 nya kyrkor i landskapet under perioden. En viktig anledning till uppförandet av nya kyrkor var den kraftigt ökande folkmängden. Enligt Kungl. Maj:ts förordning av år 1776 skulle ritningarna till alla nya kyrkobyggnader godkännas av Överintendentsämbetet. I förordningen sades också att nya kyrkor skulle byggas av sten. Byggande i trä godkändes bara i undantagsfall och då av ekonomiska skäl. I Kalmar län byggdes under nämnda hundraårsperiod totalt fem kyrkor av trä varav endast Gullabo och Karlslunda kyrkor finns kvar idag. När det gäller Gullabo kyrka finns ett brev bevarat, skrivet av kyrkoherden Reinius till domkapitlet, där kyrkoherden anhåller om att få bygga kapellet av trä ”... ty det finnes ingen lämplig mursten, varken på stället eller där omkring, och sprängning av så mycken gråsten mäktade de (d v s bönderna) ej”. Såväl domkapitel som Överintendentsämbetet måste ha fallit till föga för begäran.

Exteriör

Gullabo kyrka, uppförd 1804, efter ritningar av arkitekt Axel Almfelt, är en rektangulär timmerbyggnad klädd med locklistpanel. Fasaderna är vitmålade och taket belagt med enkupigt lertegel. Kyrkan är i det närmaste orienterad i nord-sydlig riktning med koret i söder och ingång på norra gaveln. I avsaknad av torn finns en takryttare placerad på nocken i söder. I takryttaren, som täcks av en kopparklädd huv och kröns av ett kors, finns två klockor. Kyrkan har stora rundbågiga fönster. I södra delen av byggnaden finns ingångar till sakristiedelen, en ingång i öster och en i väster. Över ingångarna finns målade blindfönster med utseende lika de övriga fönstren.

Kyrkan tillhör den lilla grupp av träkyrkor som uppfördes i början av 1800-talet i en stram nyklassicistisk anda. Närmast parallell i Kalmar län är kyrkan i grannsocknen Karlslunda som ritades av samme arkitekt och uppfördes 1816. Axel Almfelt var en aktiv kyrkoarkitekt under 1800-talets första hälft och har ritat drygt ett 10-tal kyrkor i landet. I Gullabo följdes inte Almfelts ritningar fullt ut. Kyrkan gjordes högre med en brantare takvinkel än vad arkitekten hade ritat. Entrén i norr gjordes med rak avslutning istället för rundbågig och ovan dörren placerades ett stort fönster, något som inte fanns med på ritningen. Takryttaren var inte med på ursprungsritningen, inte heller ingångarna i södra delen av byggnadskroppen. Vid tiden då Gullabo kyrka uppfördes var det nyklassicistiska stilidealet rådande, med inspiration hämtad från den klassiska antikens byggnadsverk med harmoniska proportioner, rena former, symmetri och enkelhet som utgångspunkter. Exteriört kom detta till uttryck genom byggnadens strama planform, utan utbyggda delar för exempelvis kor eller vapenhus. De stora, rundbåriga fönstren är typiska för perioden liksom den genomgripande symmetriska tanken. När kyrkan stod klar var dock inte den nyklassicistiska stilen så tydlig exteriört, eftersom kyrkan under flera årtionden stod med bara, timrade väggar som tjärades. Panelen tillkom troligen först under 1800-talets andra hälft och då var den också tjärad i början. Vitmålad blev kyrkan först på 1880-talet. Även Karlslunda kyrka genomgick samma utveckling och fick panel först på 1870-talet. Till skillnad mot Karlslunda kyrka som fick en avancerad panel med rundbågar och tandsnittsfris, gjordes panelen i Gullabo på enklaste möjliga sätt och helt utan dekorelement, om man bortser från locklistens enkla profil.

Efter att fasaderna panelslogs under 1800-talets andra hälft har kyrkan inte förändrats så mycket exteriört. Den största förändringen är att takmaterialet bytts från träspån till enkupigt tegel, något som utfördes på 1920-talet. På 1990-talet byttes samtliga av fönstrens ytterbågar. Vad gäller form och indelning gjordes de nya bågarna lika de gamla, men den ålderdomliga konstruktionen med blybeslagna trälistor återskapades inte. I övrigt bevarar kyrkan i stort det ursprungliga arkitektoniska uttrycket som en enkel ”kapellkyrka” där takryttaren utgör den enda extravagansen. Likheten är stor med många frikyrkolokaler från 1800-talets slut och 1900-talets början. Gullabo kyrka är ett gott exempel på en, vid tiden, ganska ovanlig kyrkobyggnad inom Svenska kyrkan. Enkelheten och de små detaljerna såsom dörrarnas beslagning och blindfönstren ovan entréerna i söder bidrar till karaktären.

Interiör

Gullabo kyrkas kyrkorum täcks av ett flackt trätunnvalv som vilar på en profilerad taklist som i sin tur ansluter till pilastrar som förbinder golv med tak. Längs med långhusväggarna sitter stora, rundbåriga fönster. Väggarna har en hög pärlspontspanel. Tak och väggar är målade i ljusa, grå kulörer med rödbrunt som accent på bröstningslist, fönster- och dörrfoder. Golvet är såpskurat. Det helt rektangulära kyrkorummet har en sluten bänkinredning uppdelad i två kvarter. Bänkarna är i sitt inre målade i rödrosa kulör och skärmar och dörrar i ljus grått med marmorerade speglar i gult. Koret domineras av altarpredikstolen som har uppgång från sakristian i söder. I norr finns läktarpartiet med orgel och under läktaren en underbyggnad med samlingsrum och handikapptolett.

När kyrkan stod klar 1805 fylldes hela kyrkorummet av bänkar. Bänkarna gick ända ut från långhusväggarna till mittgången och från entrén i norr fram till koret. I koret var bänkarna avskurna i en halvcirkelform som omslöt den då runda altarringen. Under läktaren i norr fanns två trappor. Altarpredikstolen hade då inte riktigt samma form som idag. Exakt hur den såg ut är oklart, men både själva ”logen” och överbyggnaden ska vid senare renowingar ha gjorts om. Kyrkorummet var målat i ljusa kulörer. Så som tidigare nämnts uppfördes Gullabo kyrka vid en tid då de nyklassicistiska stilidealen omhulldades. Det flacka trätunnvalvet, den

profilerade taklisten och de stora rundbågiga fönstren var typiska för perioden. Symmetri var en viktig grundtanke och därför gjordes exempelvis oftast två symmetriskt placerades trappor under läktaren, så som i Gullabo. I de nyklassicistiska kyrkorummen skulle koret med dess altare och altarprydnad utgöra blickfång och centrum. Läktarpartiet utformades som en motvikt till koret för att balansera rumsupplevelsen. I Gullabo valde man att kombinera altare och predikstol i koret. Altarpredikstolar tillkom främst under 1800-talets första hälft och fanns i Småland i omkring femton kyrkor och på Öland i nio. Bruket av altarpredikstolar hörde samman med den liturgiska utvecklingen mot ett större betonande av *ordet* i gudstjänsten. Gullabo har tidigare jämförts med Karlslunda kyrka och även vad gäller interiören kan sådana jämförelser göras. Även Karlslunda kyrka försågs med altarpredikstol och med en bänkinredning som fyllde hela kyrkorummet och helt omslöt koret med en halvcirkel.

Gullabo kyrka har genomgått fyra större renoveringar under 1900-talet, vilka alla lämnat avtryck i kyrkorummet. Den första ägde rum år 1900 och var tidstypisk på så vis att en öppen, nygotisk bänkinredning sattes in och att dekorationsmåleri utfördes i tak och på väggar. Samtidigt byggdes altarpredikstolen om något och fick troligen den överbyggnad den har idag. Väggarna försågs med pärlspontspanel och väggarnas försträvningar byggdes i med de listverk de har än idag. Den ursprungliga rundade altarringen ersattes av en fyrkantig. Redan år 1928 var det dags för nästa renovering. Då var redan dekorationsmåleriet omodernt och målades därför över. En arkitekt Wetterqvist som tog fram ett första förslag till renovering på 1920-talet beskrev dekorationsmåleriet som "... sorgligt banalt...". Sett i efterhand verkar man vid nästa renovering år 1950, ha haft en ambition att återföra kyrkan till ett mer ursprungligt utförande. Den öppna bänkinredningen ersattes av en sluten, väggarnas pärlspont täcktes över med träfiberskivor för att bli släta, så som de var ursprungligen, och i koret tillkom två korbänkar som ersättning för de bänkar som en gång funnits där. Bänkinredningen försågs dock med en spegeldekor som med sitt mönster andas 1950-tal och på altarpredikstolen övermålades de ursprungliga bilderna på sidopartierna. Vid den senaste renoveringen 1993 var behovet av en upprustning stort. En tillbyggnad i norr diskuterades också för att tillgodose församlingens önskemål om toalett och samlingsrum. Istället blev det en läktarunderbyggnad som utfördes, vilket innebar att motivet med läktaren och de två symmetriskt placerade trapporna försvann. Det innebar också att bänkarna under läktaren togs bort. Väggarnas pärlspontspanel från år 1900 togs åter fram liksom altarpredikstolens målningar.

Kyrkorummet upplevs idag, trots de förändringar som utförts, som ett väl sammanhållet nyklassicistiskt kyrkorum. Till denna upplevelse bidrar det flacka tunnvalvet, de stora fönstren, den slutna bänkinredningen samt läktaren med den nyklassicistiska orgelfasaden. Den ovanligt stora altarpredikstolen har en monumental verkan i rummet. Altarpredikstolar är idag ovanliga. I kyrkorna på fastlandsdelen av Kalmar län finns totalt bara tre altarpredikstolar bevarade, ytterligare tre på Öland. Den största förändringen i kyrkorummet är det decimerade bänkantalet samt läktarunderbyggnaden i norr som gjort att det ursprungliga motivet med de symmetriskt placerade trapporna försvunnit. Kyrkans ursprungliga såpskurade trägolv är viktigt för upplevelsen av kyrkorummets ålder.

Inventarier

Kyrkorummet rymmer en fin samling av kyrkliga inventarier från 1800-talet. De mest framträdande inventarierna är altarpredikstolen med dess målningar, den nyklassicistiska orgelfasaden samt de fina ljuskronorna i kristall/glas och mässing från 1800-talet. Dopfunten har ett uttryck som är typiskt för konstnären Arvid Källström.

Sammanfattning

- Kyrkan ingår i en kulturmiljö som inkluderar kyrkogården med bårhus, omgärdning och äldre gravvårdar samt närliggande bebyggelse i form av skola, prästgård och församlingshem.
- Kyrkan är en av Kalmar läns få f d kapellkyrkor i skogsförsamlingar. Det är också en av Kalmar läns två bevarade träkyrkor från den stora kyrkobyggnadsperioden 1760-1860.
- Kyrkans exteriör har förändrats sedan byggnadstiden, främst genom att fasaderna har panelslagits och taket belagts med tegel i stället för spån. Den ursprungliga byggnadskroppen är dock helt bevarad och sedan 1880-talet har kyrkan i stort sett haft dagens utseende.
- Interiört rymmer kyrkan ett väl sammanhållet kyrkorum som är påverkat av de stora renoveringar det genomgått men ändå bevarar mycket av den ursprungliga karaktären. Altarpredikstolen är, trots viss ombyggnad, en ovanlig och kulturhistoriskt mycket värdefull del av kyrkorummet.
- Bland inventarierna måste särskilt ljuskronorna och dopfunten lyftas fram.

Källförteckning

Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

Kalmar läns museums arkiv

Lantmäteriets digitaliserade kartor

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl, Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Petersson, Folke, Kyrkor i Torsås, Växjö 1977

Erixon, Sigurd (red), Sveriges bebyggelse, Svensk statistisk topografisk uppslagsbok, Landsbygden del III, Uddevalla 1958

Ullén, Marian (red) Småland Landskapets kyrkor, Sockenkyrkorna kulturarv och bebyggelsehistoria, Stockholm 2006

Nationalencyklopedin på nätet.

Muntliga uppgifter lämnade av Christer Gustafsson, vaktmästare Torsås pastorat och Bertil Gustafsson, kyrkorådets ordförande, Gullabo församling.